

Roll No. ....

026/A

Total No. of Questions : 4 (Subparts-33)

[Total No. of Printed Pages : 12

SS

2039

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ECONOMICS

(Common for Humanities, Science and Agriculture Groups)

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Evening Session)

Time allowed : Three hours

Maximum marks : 90

(Punjabi Version)

- ਨੋਟ : (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ 026/A ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।
- (ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 30 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।
- (iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।
- (iv) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।
- (v) ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ 04 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 33 sub part ਹਨ) ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ-ਓ, ਅ, ਏ ਅਤੇ ਸ ਹਨ ।
- (vi) ਭਾਗ-ਓ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸਦੇ 10 ਉਪਭਾਗ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ ਦਾ 1 ਅੰਕ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਉਪਭਾਗਾਂ (ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ) ਦਾ ਉੱਤਰ 1 ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ 1 ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
- (vii) ਭਾਗ-ਅ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ: 2 ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 10 ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਉਪਭਾਗ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ ਦੇ 2 ਅੰਕ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦਾ ਉੱਤਰ 30-35 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
- (viii) ਭਾਗ-ੲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ: 3 ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 9 ਛੋਟੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਉਪਭਾਗ ਹਨ । 3 ਉਪਭਾਗਾਂ (ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ) ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੋਣ ਹੈ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇ 4 ਅੰਕ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਉਪਭਾਗਾਂ (ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ) ਦਾ ਉੱਤਰ 60-70 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ ।
- (ix) ਭਾਗ-ਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ: 4 ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ 4 ਉਪਭਾਗ ਹਨ । 4 ਉਪਭਾਗਾਂ (ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ) ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੋਣ ਹੈ । ਹਰੇਕ ਉਪਭਾਗ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਦੇ 6 ਅੰਕ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਦਾ ਉੱਤਰ 150-200 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਭਾਗ-ਓ

(ਇਕ ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

1. ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਸ਼ਨ (Objective Type Questions) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।

(i) ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਦੁਰਲੱਭਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ? 1

(ii) ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ-

ਕੀਮਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ..... ਹੈ ।

(ੳ) ਸ਼ੱਮਸ਼ਟੀ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ

(ਅ) ਕੀਮਤ ਨਿਯੰਤਰਨ

(ੲ) ਵਿਅਸ਼ਟੀ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ

(ਸ) ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ 1

026/A-SS

[Turn over

(2)

(iii) ਮੰਗ ਵਕਰ ਉੱਪਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ?

(iv) ਸਹੀ/ਗਲਤ ਚੁਣੋ :-

ਅਨੁਪਾਤਿਕ ਵਿੱਧੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ..... PED = (-) $\frac{\Delta P}{\Delta Q} \times \frac{P}{Q}$

(v) ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਭਰੋ : AFC = $\frac{TFC}{Q}$ (Q, TC)

(vi) ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ..... ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

(ੳ) ਮੁਦਰਿਕ ਪ੍ਰਵਾਹ

(ਅ) ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਵਾਹ

(ੲ) ਵਾਸਤਵਿਕ ਪ੍ਰਵਾਹ

(ਸ) ਉਪਰੋਕਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

(vii) ਇੱਛਕ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

(viii) ਜੇਕਰ MPS=0.75 ਹੈ ਤਾਂ MPC ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

(ix) ਬਜਟ ਘਾਟਾ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

(x) ਵਪਾਰ ਬਾਕੀ ਕੀ ਹੈ ?

10×1=10

ਭਾਗ-ਅ

(2 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

2. ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ (Very Short Answer Type Questions) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।

(i) ਆਰਥਿਕ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ?

2

(ii) ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ 20% ਕਮੀ ਆਉਣ ਤੇ ਮੰਗ ਵਿੱਚ 40% ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੰਗ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲਚਕ ਪਤਾ ਕਰੋ ।

2

(iii) ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਤਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ-

2

ਵੇਚੀਆਂ	1	2	3	4	5
ਇਕਾਈਆਂ					
ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ	10	28	54	88	130
ਔਸਤ ਆਮਦਨ	--	--	--	--	--

(iv) ਕੁੱਲ ਉਤਪਾਦ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

2

(v) ਸੰਤੁਲਨ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ।

2

(vi) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁੱਲ-ਵਾਧਾ ਪਤਾ ਕਰੋ :

ਮਦਾਂ (ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

(ੳ) ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਮੁੱਲ 10,000

(ਅ) ਮੱਧਵਰਤੀ ਉਪਭੋਗ 2555

(ੲ) ਸਥਿਰ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਉਪਭੋਗ 575

2

(vii) ਔਸਤ ਉਪਭੋਗ ਪ੍ਰਵਿੱਤੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

2

(viii) ਮੈਦਰਿਕ ਵਟਾਂਦਰਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

2

(ix) ਈ-ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

2

(x) ਜੇਕਰ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਅਯਾਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ 70,050 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ 85,025 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ਤਾਂ ਵਪਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਗਣਨਾ ਕਰੋ ।

2

10×2=20

ਭਾਗ-ੲ

(4 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

3. ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 60-70 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ :

(i) ਵਿਅਸ਼ਟੀ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਸੀਮਾਵਾਂ ਲਿਖੋ ।

4

ਜਾਂ

ਮੰਗ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਚਿੱਤਰ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।

4

(ii) ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਾਲਿਕਾ ਤੋਂ Y ਦੀ ਮੰਗ ਸੂਚੀ ਪੂਰੀ ਕਰੋ :

4

ਕੀਮਤ (ਰੁਪਏ)	X-ਦੀ ਮੰਗ ਸੂਚੀ (ਮੰਗ: ਮੀਟਰਾਂ ਵਿੱਚ)	Y-ਦੀ ਮੰਗ ਸੂਚੀ (ਮੰਗ: ਮੀਟਰਾਂ ਵਿੱਚ)	Z-ਦੀ ਮੰਗ ਸੂਚੀ (ਮੰਗ: ਮੀਟਰਾਂ ਵਿੱਚ)	ਬਜ਼ਾਰ ਮੰਗ (ਮੰਗ: ਮੀਟਰਾਂ ਵਿੱਚ)
1	50		50	125
2	35		40	95
3	15		20	55
4	8		10	27

(iii) ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਚਿੱਤਰ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।

4

ਜਾਂ

ਅਵਸਰ ਲਾਗਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਸਹਿਤ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

4

(iv) ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਧਨ ਲਾਗਤ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ (Net Domestic Product at Factor Cost) ਪਤਾ ਕਰੋ ।

ਮਦਾਂ

(ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ)

(ੳ) ਬਜ਼ਾਰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ 1,800

(ਅ) ਘਿਸਾਵਟ 175

(ੲ) ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰ 225

(ਸ) ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ 100

4

- (v) ਇੱਕ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ 200 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਉਪਭੋਗ ਪ੍ਰਵਿੱਤੀ (MPC) 0.75 ਹੈ। 450 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ ਕਿੰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ? 4
- (vi) ਅਧਿਕ ਮੰਗ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਚਿੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ। 4
- ਜਾਂ
- ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਸਾਖ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਵਿਧੀਆਂ ਲਿਖੋ। 4
- (vii) ਸਥਿਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਦਰ ਨੂੰ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 4
- (viii) ਉੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਮੁਦਰਾ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਨੂੰ ਉੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਮੁਦਰਾ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? 4
- (ix) ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੈਰ ਕਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ। 4

9×4=36

ਭਾਗ-ਸ

(6 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

4. ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 150-200 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ :

- (i) ਉਤਪਾਦਨ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਕਰ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰ ਸਹਿਤ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 2+4=6

ਜਾਂ

ਉਪਭੋਗਤਾ ਸੰਤੁਲਨ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਇੱਕ ਵਸਤੂ ਦੇ ਉਪਭੋਗ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਪਭੋਗਤਾ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 2+4=6

- (ii) ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ, ਸੀਮਾਂਤ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਔਸਤ ਆਮਦਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 3+3

ਜਾਂ

ਏਕਾਧਿਕਾਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉ। 1+5

- (iii) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰੋ :

(ੳ) ਸਾਧਨ ਲਾਗਤ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ

(ਅ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ

ਮਦਾਂ

(ਰੁਪਏ) ਕਰੋੜ

(i) ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਧਨ ਆਮਦਨ 175

(ii) ਪ੍ਰਚਾਲਨ ਬੇਜ਼ੀ 690

(iii) ਲਾਭਾਂਸ਼ 95

(iv) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੋਹਨਤਾਨਾ 800

(v) ਮਿਸ਼ਰਤ ਆਮਦਨ 1,250

6

ਜਾਂ

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪਤਾ ਕਰੋ :

(ੳ) ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਸਕਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ

(ਅ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ

ਮਦਾਂ

(ਰੁਪਏ) ਕਰੋੜ

(i) ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਤਿਮ ਉਪਭੋਗ ਖਰਚ 790

(ii) ਨਿੱਜੀ ਅੰਤਿਮ ਉਪਭੋਗ ਖਰਚ 1,999

(iii) सभाष्टी पुंजी निरमाष्ट	1,051	
(iv) सभिर पुंजी दा उ॒पडुग	200	
(v) सुँप निरजाड	150	
(vi) सटाक विँच वऱापा	205	
(vii) विदेसां डुं डुपड सुँप सापन आडदन	400	
(viii) सुँप अडुँध कर	165	6
(iv) वसडु वटांदरा डुठाली की है अडे इस दीआं कडीआं दी चरचा करे ?		1+5=6
जां		
डुगाडान डुडुलन दे अडुडुलन डुं की डऱव है ? इस दे की कारन हन ?		1+5=6
		4×6=24

(Hindi Version)

- नोट : (i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड 026/A अवश्य लिखें।
- (ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें टाइटल सहित 30 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।
- (iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गये पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किये गये प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जायेगा।
- (iv) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- (v) प्रश्न पत्र में 4 प्रश्न हैं (जिनके 33 उपभाग हैं) तथा इसके चार भाग—क, ख, ग तथा घ हैं।
- (vi) भाग—क में एक वस्तुनिष्ठ प्रश्न है जिसके 10 उपभाग हैं। प्रत्येक उपभाग का 1 अंक है। इन उपभागों (प्रश्नों) का उत्तर 1 शब्द से एक वाक्य में दिया जाना चाहिए।
- (vii) भाग—ख में प्रश्न नं. 2 है जिसमें 10 बहुत छोटे उत्तरों वाले उपभाग हैं। प्रत्येक उपभाग के 2 अंक हैं। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) का उत्तर 30 से 35 शब्दों में दिया जाना चाहिए।
- (viii) भाग—ग में प्रश्न नं. 3 है जिसमें 9 छोटे उत्तरों वाले उपभाग हैं। 3 उपभागों (प्रश्नों) में आंतरिक चुनाव है। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) के 4 अंक हैं। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) का उत्तर 60 से 70 शब्दों में दिया जाना चाहिए।
- (ix) भाग—घ में प्रश्न नं. 4 है जिसके 4 उपभाग हैं। चारों उपभागों (प्रश्नों) में आंतरिक चुनाव है। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) के 6 अंक हैं। प्रत्येक उपभाग (प्रश्न) का उत्तर 150 से 200 शब्दों में दिया जाना चाहिए।

भाग—क

(एक अंक वाले प्रश्न)

1. वस्तुनिष्ठ प्रश्न (सभी प्रश्न अनिवार्य हैं)

- (i) अर्थशास्त्र की दुर्लभता सम्बन्धी परिभाषा किस ने दी ? 1
- (ii) सही उत्तर चुनें—
कीमत के सिद्धान्त का दूसरा नाम ..... है।
- (क) समष्टि अर्थ शास्त्र (ख) कीमत नियंत्रण
- (ग) व्यष्टि अर्थ शास्त्र (घ) राजनीति शास्त्र 1
- (iii) मांग वक्र पर होने वाले विभिन्न परिवर्तन कौन से हैं ? 1

(iv) सही/गलत चुनें :-

$$\text{अनुपातिक विधि के अन्तर्गत ..... PED} = (-) \frac{\Delta P}{\Delta Q} \times \frac{P}{Q}$$

(v) रिक्त स्थान भरें : $AFC = \frac{TFC}{Q}$ (Q, TC)

(vi) वस्तुओं और सेवाओं के प्रवाह को ..... कहा जाता है।

(क) मौद्रिक प्रवाह

(ख) आर्थिक प्रवाह

(ग) वास्तविक प्रवाह

(घ) इनमें से कोई नहीं

(vii) इच्छुक बेरोजगारी क्या होती है ?

(viii) यदि $MPS=0.75$ है तो MPC क्या होगा ?

(ix) बजट घाटे से क्या अभिप्राय है ?

(x) व्यापार बाकी क्या है ?

10×1=10

भाग-ख

(दो अंक वाले प्रश्न)

2. लघु उत्तरात्मक प्रश्न : (सारे प्रश्न जरूरी हैं)

(i) आर्थिक समस्या पैदा होने के मुख्य कारण कौन से हैं ?

(ii) एक वस्तु की कीमत में 20 प्रतिशत कमी आने से मांग में 40 प्रतिशत वृद्धि हो जाती है। मांग की कीमत लचक पता करें।

(iii) नीचे दी हुई तालिका को पूरा करें :

बेची गई इकाइयां	1	2	3	4	5
कुल आय	10	28	54	88	130
औसत आय	--	--	--	--	--

(iv) कुल उत्पाद से क्या अभिप्राय है ?

(v) संतुलन कीमत को परिभाषित करें।

(vi) नीचे लिखे आँकड़ों से मूल्य-वृद्धि ज्ञात करें।

मदें

करोड़ रुपये

(क) उत्पादन का मूल्य

10,000

(ख) मध्यवर्ती उपभोग

2,555

(ग) स्थिर पूंजी की खपत

575

(vii) औसत उपभोग प्रावृत्ति क्या होती है ?

(viii) मौद्रिक विनिमय प्रणाली क्या होती है ?

(ix) ई-बैंकिंग क्या होती है ?

(x) यदि वस्तुओं के आयातों का मूल्य 70,050 करोड़ रुपये है और निर्यातों का मूल्य 85,025 करोड़ रुपये है तो व्यापार संतुलन गणना करें।

026/A-SS

10×2=20

(7)

भाग-ग

(चार अंक वाले प्रश्न)

3. नोट : निम्नलिखित प्रश्नों का उत्तर 60-70 शब्दों में दीजिए :

(i) व्यष्टि अर्थ शास्त्र की कोई चार सीमाएं लिखें।

4

अथवा

मांग के नियम की चित्र सहित व्याख्या करें।

4

(ii) निम्नलिखित तालिका से Y की मांग सूची पूरी करें :

4

कीमत (रुपये)	X-की मांग सूची (मांग: मीटरों में)	Y-की मांग सूची (मांग: मीटरों में)	Z-की मांग सूची (मांग: मीटरों में)	बाजार मांग (मांग: मीटरों में)
1	50		50	125
2	35		40	95
3	15		20	55
4	8		10	27

(iii) पूर्ति के नियम की चित्र सहित व्याख्या करें।

4

अथवा

अवसर लागत की धारणा को चित्र सहित वर्णन करें।

4

(iv) नीचे दिये गए आँकड़ों से साधन लागत से शुद्ध घरेलू उत्पाद पता करो।

मर्दे	करोड़ रुपये
(क) बाजार कीमत पर कुल घरेलू उत्पाद	1,800
(ख) घिसावट (हास)	175
(ग) अप्रत्यक्ष कर	225
(घ) आर्थिक सहायता	100

4

(v) एक अर्थव्यवस्था में राष्ट्रीय आय 200 करोड़ रुपये और सीमान्त उपभोग प्रवृत्ति 0.75 है। 450 करोड़ की निवेश वृद्धि करने से कुल राष्ट्रीय आय कितनी होगी ?

4

(vi) अधिक मांग से क्या अभिप्राय है ? चित्र द्वारा स्पष्ट करें।

4

अथवा

केन्द्रीय बैंक द्वारा साख नियंत्रण के लिए प्रयोग की जाने वाली कोई चार विधियां लिखें।

4

(vii) स्थिर विनिमय दर का वर्णन करें।

4

(viii) उच्च शक्ति मुद्रा क्या है ? इसको उच्च शक्ति मुद्रा क्यों कहा जाता है ?

4

(ix) सरकार की गैर कर प्राप्तियों के बारे में लिखें।

4

9×4=36

भाग-घ

(6 अंक वाले प्रश्न)

4. नोट : निम्नलिखित प्रश्नों का उत्तर 150-200 शब्दों में दीजिए :

(i) उत्पाद सम्भावना वक्र से क्या अभिप्राय है ? सूची व चित्र सहित वर्णन करें।

2+4=6

अथवा

उपभोग संतुलन से क्या अभिप्राय है ? एक वस्तु के उपभोग की स्थिति में उपभोक्ता संतुलन की व्याख्या करें।

2+4=6

(ii) कुल आय, सीमान्त आय तथा औसत आय की धारणाओं का अर्थ बताएं और इनके आपसी सम्बन्ध की व्याख्या करें।

3+3=6

अथवा

एकधिकार बाजार से क्या अभिप्राय है ? इसकी विशेषताओं पर प्रकाश डालें।

1+5=6

(iii) निम्नलिखित आँकड़ों से ज्ञात करें :

(क) साधन लागत पर शुद्ध घरेलू उत्पाद

(ख) राष्ट्रीय आय

मदें

रुपये (करोड़)

(i) विदेशों से प्राप्त शुद्ध साधन आय

175

(ii) प्रचालन अधिशेष

690

(iii) लाभांश

95

(iv) कर्मचारियों का पारिश्रमिक

800

(v) मिश्रित आय

1,250

6

अथवा

निम्नलिखित आँकड़ों के आधार पर ज्ञात करें :

(क) बाजार कीमत पर सकल घरेलू उत्पाद

(ख) राष्ट्रीय आय

मदें

रुपये (करोड़)

(i) सरकारी अंतिम उपभोग व्यय

790

(ii) निजी अंतिम उपभोग व्यय

1,999

(iii) स्थाई पूंजी निर्माण

1,051

(iv) स्थिर पूंजी का उपभोग

200

(v) शुद्ध निर्यात

150

(vi) स्टॉक में वृद्धि

205

(vii) विदेशों से प्राप्त शुद्ध साधन आय

400

(viii) शुद्ध अप्रत्यक्ष कर

165

6

(iv) वस्तु विनिमय प्रणाली क्या है और इसकी कमियों की चर्चा करें।

1+5=6

अथवा

भुगतान संतुलन के असंतुलन से क्या अभिप्राय है ? इसके क्या कारण हैं ?

1+5=6

4×6=24

(English Version)

- Note :** (i) You must write the subject-code / paper-code 026/A in the box provided on the title page of your answer-book.
- (ii) Make sure that the answer-book contains 30 pages (including title page) and are properly serialied as soon as you receive it.
- (iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.
- (iv) All questions are compulsory.
- (v) Question paper contains 4 questions which are having 33 sub parts in all and has four Parts-A, B, C and D.
- (vi) Part-A Contains one objective type question having 10 subparts carrying one mark each. Answer to one mark sub parts (questions) should be given in one word to one sentence.
- (vii) Part-B Contains question No. 2 which has 10 very short answer type sub parts (questions) carrying 2 marks each. Answer to each sub parts (questions) should be given in 30-35 words.
- (viii) Part-C Contains question No. 3 which has 9 short answer type sub parts (questions) 3 sub parts (questions) contain internal choice. Each sub part (question) carries 4 marks each. Answer to these sub parts (questions) should be given in 60-70 words.
- (ix) Part-D Contains question No. 4 which has 4 sub parts. All sub parts (questions) have internal choice. Each sub part(question) carries 6 marks. Answer to these sub parts (questions) should be given in 150-200 words.

Part-A**(One Mark Questions)****1. Objective Type Questions (All questions are compulsory)**

(i) Who has given the 'Scarcity' definition of economics? 1

(ii) Choose the right answer :

The other name of the Price Theory is .....

- (a) Macro Economics (b) Price Controlling
(c) Micro Economics (d) Political Science 1

(iii) Which are various changes along demand curve? 1

(iv) Choose True/False

According to proportionate method ..... $PED = (-) \frac{\Delta P}{\Delta Q} \times \frac{P}{Q}$ 1

(v) Fill in the blanks : $AFC = \frac{TFC}{-}$ (Q, TC) 1

- (vi) The flow of goods and services is called .....
- (a) Monetary Flow (b) Economic Flow
- (c) Real Flow (d) None of the above
- (vii) What is voluntary unemployment ?
- (viii) If $MPS=0.75$, then what will be the MPC ?
- (ix) What is meant by budget deficit ?
- (x) What is Balance of Trade ?
- 10×1=10

Part-B**(2 Marks Questions)**

2. (Very Short Answer Type Questions) All questions are compulsory.

- (i) Which are the principal causes of emergence of Economic Problem ? 2
- (ii) Due to 20% decrease in price the demand of a commodity increased to 40%. Find out the Price Elasticity of Demand. 2
- (iii) Complete the following table : 2
Units sold	1	2	3	4	5
Total Revenue	10	28	54	88	130
Average Revenue	--	--	--	--	--
- (iv) What is meant by Total Product ? 2
- (v) Define Price equilibrium. 2
- (vi) Calculate Value Added from the given data.
Items	(Rs. in Crore)	
(a) Value of output	10,000	
(b) Intermediate consumption	2,555	
(c) Consumption of Reserved Capital	575	2
- (vii) What is Average Propensity to Consume ? 2
- (viii) What is monetary system of exchange ? 2
- (ix) What is E-Banking ? 2
- (x) Calculate the value of Balance of Trade when the value of imports are 70,050 crore rupees and the value of exports are 85,025 crore rupees. 2

10×2=20

Part-C**(4 Marks Questions)**

3. Answer the following questions in 60-70 words :

(i) Write any four limitations of Macro Economics. 4

or

Explain the Law of Demand with the help of diagram. 4

(ii) Complete Y's demand from the following Schedule : 4

Price (Rs.)	Demand of X (in Meters)	Demand of Y (in Meters)	Demand of Z (in Meters)	Demand of Market (in Meters)
1	50		50	125
2	35		40	95
3	15		20	55
4	8		10	27

(iii) Explain the Law of Supply with the help of diagram. 4

or

Describe the concept of Opportunity Cost with diagram. 4

(iv) Find out the Net Domestic Product at Factor Cost (NDP at FC) from the given data below:

Items	(Rs. in Crore)
(a) Gross Domestic Product at market price.	1,800
(b) Depreciation	175
(c) Indirect Taxes	225
(d) Subsidy	100

4

(v) The MPC in an economy is 0.75 and the National Income is ₹ 200 crore. How much will be the total National Income if the increased investment is ₹ 450 crore ? 4

(vi) What is meant by Excess Demand ? Explain it with the help of diagram. 4

or

Explain any four methods of credit control used by Central Bank. 4

(vii) Describe fixed Exchange Rate. 4

(viii) What is high powered money ? Why is it called high powered money ? 4

(ix) Write about Non-Tax Receipts of the Government. 4

9×4=36

[Turn over

Part-D

(6 Marks Questions)

4. Answer the following questions in 150-200 words.

(i) What is meant by Production Possibility Curve ? Explain it with schedule and Diagram. 2+4=6

or

What is meant by consumer's equilibrium ? Describe consumer's equilibrium in Consumption of Single commodity case. 2+4=6

(ii) Give the meaning of Total Revenue, Marginal Revenue and Average Revenue concepts. Describe their relationship among themselves. 3+3=6

or

What is meant by Monopoly market ? Describe its features. 1+5=6

(iii) Find out from the following data :

- (a) Net Domestic Product at Factor Cost
(b) National Income

Items	(Rs. in Crore)	
(i) Net Factor Income from Abroad	175	
(ii) Operating Surplus	690	
(iii) Dividend	95	
(iv) Compensation of Employees	800	
(v) Mixed Income	1,250	6

or

Find out on the basis of the following given data :

- (a) Gross Domestic Product at Market Price
(b) National Income

Items	(Rs in Crore)	
(i) Government Final Consumption Expenditure	790	
(ii) Private Final Consumption Expenditure	1,999	
(iii) Fixed Capital Formation	1,051	
(iv) Consumption of Fixed Capital	200	
(v) Net Export	150	
(vi) Net increase in Stock	205	
(vii) Net Factor Income from Abroad	400	
(viii) Net Indirect Taxes	165	6

(iv) What is Barter System of Exchange ? Discuss its drawbacks. 1+5=6

or

What is meant by disequilibrium in Balance of Payments ? What are its causes ? 1+5=6

4×6=24